

**การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย
โดยการเรียนรู้แบบโครงงานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
Development of Good Democratic Characteristics of Prathomsuksa 5
Students by using Project**

กุลวดี คูเมือง¹
อัญชลี ทองเถม²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบโครงงาน 2) ศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม 3) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบโครงงาน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดศรีมหาโพธิ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 30 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน 2) แบบประเมินโครงงาน 3) แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม 4) แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย 5) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 6) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติ paired sample t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบโครงงาน ภาพรวมจากการประเมินตนเอง คุณลักษณะของพลเมืองดี ของนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 91.11 และที่ไม่มีคุณลักษณะคิดเป็นร้อยละ 8.89 2) พฤติกรรมการทำงานกลุ่มการเรียนรู้แบบโครงงาน อยู่ระดับดี ค่าเฉลี่ย 3.4 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 16.245^*$, Sig. = .000) 4) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.59$, S.D. = 0.49)

คำสำคัญ : การเรียนรู้แบบโครงงาน, พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม, คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

¹ นักศึกษาลัทธิสุตร ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

² ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักสูตร

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มุ่งให้นักเรียนอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรีธำในหลักธรรมของศาสนาการเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรักชาติและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 10) เพื่อให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จในประเทศโดยการสร้าง “พลเมือง” ที่มีความสามารถปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึง สมาชิกในสังคมที่ใช้สิทธิ เสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม โดยบุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย มีพฤติกรรมที่สำคัญ คือ การมีภาวะธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบ กฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวมมีความสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่ร่วมกันในสังคมและมีการทำงานร่วมกันหรือทำงานเป็นทีมด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและตั้งใจปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, น.25-28)

การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพผู้อื่น เคารพความแตกต่างและเคารพกติกา (คณะอนุกรรมการกนป. ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, 2554: 8-9) สำหรับกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองที่ผ่านมา พบว่า ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและเยอรมนี ได้จัดให้มี “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education)” เพื่อเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมือง ซึ่งประสบความสำเร็จจนเป็นตัวอย่างให้แก่ประเทศต่าง ๆ (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2555: 59)

สิ่งหนึ่งที่จะทำให้สังคมไทยมีความสงบสุขได้ คือ คนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตามกฎหมายและทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งการสร้างความเป็นพลเมืองไม่ใช่การทำให้ประชาชนรู้สึกถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองมีแต่สิ่งที่จะต้องทำให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจอย่างถูกต้อง สิ่งแรกคือ “พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” มี 3 ประการ คือ

1. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันอาจล่วงละเมิดได้ การมีอิสรภาพและความเสมอภาคการยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละคน โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคมยอมรับความแตกต่างของทุกคน

2. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไม่ให้ถูกละเมิด

3. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม โดยคำนึงถึงบทบาท หน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยมุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะสำคัญในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคมและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผล

ดังนั้น หากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมืองทั้ง 3 หลักการที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะทำให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง (ถวิลวดี บุรีกุล และ รัชวดี แสงมเหษณ์, 2014)

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงมีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนี จัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมาทั้งนี้ในยุทธศาสตร์ (คณะอนุกรรมการกนป. ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, 2554:21-22) ได้ระบุไว้จะต้องอาศัยการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติเพื่อการเป็นพลเมืองและควรปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนจากเดิมมาเป็นการเรียนรู้โดยใช้โครงการ (Project Learning) โดยใช้การเรียนโครงการโดยให้นักเรียนศึกษาข้อมูลในชุมชน และให้ประมวลความรู้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ เสนอวิธีแก้ไข และลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดจริยธรรมในการประกอบอาชีพ รับผิดชอบต่อสังคมและการเป็น “พลเมือง” โดยการลงมือปฏิบัติหรือกล่าวได้ว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นควรเน้นที่ “ความคิด” หรือ “การคิด” มากกว่า “ความรู้” ดังนั้น วิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมจึงควรเน้นที่ “กิจกรรม” เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ตั้งอยู่บนความเชื่อ และหลักการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้คือ เชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ภายใต้หลักการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับสภาพจริงในท้องถิ่น กล่าวคือ ผู้เรียนได้เลือกเรื่องหรือประเด็นปัญหาที่ต้องการจะศึกษาด้วยตนเอง ผู้เรียนเลือกและหาวิธีการตลอดจนแหล่งข้อมูลที่หลากหลายลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ได้บูรณาการ ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวตามสภาพจริง ผู้เรียนเป็นผู้สรุปสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น และได้นำไปใช้จริง ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ ดังนี้ ขั้นกำหนดความมุ่งหมาย ขั้นนี้ครูเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนตั้งความมุ่งหมายของการเรียนว่าจะเรียนเพื่ออะไร เมื่อกำหนดขั้นตอนแล้วจึงเริ่มวางแผนหรือโครงการ นักเรียนจะช่วยกันวางแผนว่าทำอย่างไรจึงจะบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จะใช้วิธีใดในการทำกิจกรรม แล้วลงมือดำเนินการเป็นขั้นที่นักเรียนลงมือทำกิจกรรมหรือลงมือแก้ปัญหาตามแผนที่วางไว้ ครูคอยส่งเสริมให้นักเรียนได้กระทำ ได้คิดและตัดสินใจด้วยตัวเอง ให้มากที่สุดและชี้แนะให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการวัดการทำงานเป็นระยะ ๆ และประเมินผล

นักเรียนเป็นผู้ประเมินผลกิจกรรม หรือโครงการที่ทำนั้นว่าบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีข้อบกพร่อง และควรแก้ไขอย่างไร (กรมวิชาการ. 2544 : 28)

สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาที่ความตระหนัก (Awareness) ในความเป็นพลเมืองของนักเรียนเนื่องจากความตระหนัก คือ ความรู้สึกหรือสำนึกที่บุคคลจะมีขึ้นได้จากการได้รับประสบการณ์หรือสิ่งเร้าและที่สำคัญ ความตระหนักจะนำไปสู่พฤติกรรมของบุคคลในที่สุด (Good, 1973 อ้างถึงใน เอกลักษณ์ ธนเจริญพิศาล, 2554) พฤติกรรมที่วานี้คือ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งผู้วิจัยมีฐานคิดที่ว่า การจะทำให้นักเรียนมีความตระหนักในความเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยได้นั้น ควรเป็นกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ เนื่องจากนักเรียนยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำโครงการมาก่อน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการจะมีส่วนช่วยให้นักเรียนได้ฝึกคิดและลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งจะทำให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้และตระหนักในความเป็นพลเมืองด้วยตนเองในที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบโครงการ
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบโครงการ
3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศีลศึกษาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังโดยการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบโครงการ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

สมมติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีโดยการเรียนรู้แบบโครงการ โดยมีคะแนนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม
2. นักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมการทำงานกลุ่มอยู่ในระดับดี
3. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศีลศึกษาและวัฒนธรรมโดยการเรียนรู้แบบโครงการ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศีลศึกษาและวัฒนธรรมโดยการเรียนรู้แบบโครงการอยู่ในระดับมาก

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดศรีมหาโพธิ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 30 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น คือ การเรียนรู้แบบโครงงาน

2.2 ตัวแปรตาม คือ

1. คุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยโดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศีลธรรมและวัฒนธรรม

3. ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรู้แบบโครงงาน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยคือ สารที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระสำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมนั้น ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองดี

4. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 แผน รวมทั้งหมด 16 ชั่วโมง

2. แบบประเมินโครงงาน

3. แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

4. แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

5. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

6. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยการเรียนรู้แบบโครงงาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียม

1. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศีลธรรมและวัฒนธรรม ก่อนเรียน (Pretest) เป็นข้อสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 1 ชุด จำนวน 20 ข้อ โดย

ใช้คะแนนการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน มาจัดกลุ่มละ 6 คนแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 2 ครอบครัวยุ่ละ 1 คน จำนวน 10 คน แบบคละความสามารถจากนั้นผู้สอนแนะนำการทำงานกลุ่ม และบทบาทของสมาชิกในกลุ่ม โดยแนะนำให้นักเรียนทุกกลุ่มสลับหน้าที่ในกลุ่มได้ในแต่ละครั้งที่มีการทำกิจกรรม

2. ชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ของเรื่องที่เรียนแต่ละแผนซึ่งนักเรียนทำเป็นโครงการ คือ

แผนการเรียนรู้ที่ 1 การปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ จำนวน 5 ชั่วโมง

แผนการเรียนรู้ที่ 2 การปฏิบัติตนตามสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 5 ชั่วโมง

แผนการเรียนรู้ที่ 3 คุณลักษณะของพลเมืองดี จำนวน 5 ชั่วโมง

3. นำเข้าสู่บทเรียนโดยการสนทนา ซักถามนักเรียน เปิดวิทัศน์และสื่อเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนหลังจากนั้นเข้าสู่การเรียนรู้โดยใช้โครงการสำรวจ ขั้นตอนกิจกรรม

1. แนะนำนักเรียนให้ทราบถึงขั้นตอนการทำโครงการสำรวจหลังจากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มตั้งชื่อโครงการที่จะศึกษาโดยต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละกลุ่มดำเนินการตามกระบวนการดังนี้

(1) การวางแผนการทำงาน

(2) การค้นคว้าหาข้อมูล

(3) การดำเนินการปฏิบัติ

(4) การสรุปผล

(5) การนำเสนอโครงการ

2. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนและดำเนินการศึกษาค้นคว้าในการหาคำตอบของโครงการตามประเด็นที่ครูกำหนดให้

3. นักเรียนลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนกิจกรรมโครงการที่วางแผนไว้และช่วยกันรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ว่ามีความถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ โดยนักเรียนสามารถขอคำปรึกษาจากครูเมื่อเกิดข้อสงสัยหรือมีปัญหาเกิดขึ้น

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการโดยครูผู้สอนแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้เนื้อหาในเรื่องที่นักเรียนได้รับมอบหมาย โดยแต่ละครั้งที่นักเรียนไปสำรวจข้อมูลจากครอบครัวจะไม่ซ้ำกันในประเด็นที่ไปสำรวจ เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีจำนวน 6 คนแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 2 ครอบครัวยุ่ละ 1 คน จำนวน 10 คน

5. นักเรียนแต่ละคนประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยที่ใช้การเรียนรู้แบบโครงการที่ทุกคนได้ร่วมกันทำทั้งในกลุ่มและในชั้นเรียน

6. ในขณะที่นักเรียนทำโครงการ ครูประเมินผลการทำโครงการ ประเมินคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มจนสิ้นสุดการเรียนการสอน

ขั้นสรุป

1. เมื่อครบกระบวนการแล้วได้ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนรู้วิชา สังคม ศีลธรรมและวัฒนธรรมโดยโครงการ (Posttest) ซึ่งเป็นข้อสอบชุดเดียวกับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน (Pretest) และหลังจากนั้นให้นักเรียนช่วยสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการเรียนรู้แบบโครงการและบันทึกข้อมูลส่ง

2. นำผลที่ได้จากการแบบประเมินการทำโครงการ แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ก่อนเรียนและหลังเรียน แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและแบบสอบถามความพึงพอใจ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ดังนี้

1. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบน (S.D) และค่าสถิติทดสอบสมมติฐาน Paired Simple t-test
2. แปลผลและวิเคราะห์ข้อมูล
3. ประมวลผลและอภิปรายผลโดยใช้ตารางและการพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ จำนวน 30 คน โดยประเมินตนเอง พบว่า ภาพรวมคุณลักษณะของพลเมืองดี ของนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 91.11 และที่ไม่มีคุณลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 8.89

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ๆ 6 คน พบว่า ทุกกลุ่ม ภาพรวมพฤติกรรมการทำงานกลุ่มอยู่ระดับดี ค่าเฉลี่ย 3.4 ขึ้นไป

ตอนที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศีลธรรมและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังโดยการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนมีค่า $\bar{x} = 9.87$, S.D. = 1.78 และหลังเรียนมีค่า $\bar{x} = 15.73$, S.D. = 1.31 และเมื่อทดสอบด้วยสถิติ Paired Simple t-test นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 16.245^*$, Sig. = .000)

ตอนที่ 4 ผลศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้

แบบโครงการสำรวจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านผู้สอน และ ด้านผู้เรียน ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.47) ด้านบรรยากาศ ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.50) และด้านการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ จำนวน 30 คน โดยประเมินตนเอง พบว่า ภาพรวมคุณลักษณะของพลเมืองดี ของนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 91.11 และที่ไม่มีคุณลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 8.89

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจนี้ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการประเมินตนเองได้และจากการประเมินของครูเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมทั้งนี้เกิดจากการเรียนรู้จากการทำโครงการสำรวจที่แต่ละกลุ่มได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการเลียนแบบผู้ใหญ่ คือคนในครอบครัว และข้อมูลจากครอบครัวของเพื่อนที่ร่วมทำมาด้วยกัน จึงเป็น”ตัวแบบ” (Modeling) ตามความหมายของ แบนดูรา (Bandura, 1977 น. 22) ที่มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย นอกจากนั้นนักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมายและความสุข (Ausubel , 1963) สอดคล้องกับงานวิจัยของเกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นพลเมือง ดังที่จันทนา บุญญานวัตร (2549) ศึกษาเรื่ององค์ประกอบที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความวิตกกังวลและความสามารถในการควบคุมตนเองมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับการเรียนรู้แบบโครงการดังที่ ปภัสสร ไพบูลย์จิตพิรัชย์ (2553) ศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนพณิชการแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านความเชื่อมั่นในตนเองและการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนและสอดคล้องกับงานวิจัย ของวรัญญา พักอยู่ (2560) เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมโดยใช้โครงการ (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์) โดยใช้โครงการ นักเรียนทุกกลุ่มมีคะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ผ่านเกณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 100

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากการเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจ จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม การเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ๆ 6 คน พบว่า ภาพรวมพฤติกรรมการทำงานกลุ่มอยู่ระดับดี ค่าเฉลี่ย 3.4 เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่ม กลุ่มที่มีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มระดับดีที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.6 คือกลุ่มที่ 2 และ กลุ่มที่ 4

สิ่งที่ปรากฏให้เห็นแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมการทำงานในด้านต่าง ๆ ด้านที่อยู่ระดับดี มาก คือ การแสดงความคิดเห็น ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ การวางแผนการทำงาน การให้ความร่วมมือในการทำงาน และ การความกระตือรือร้นในการทำงาน และ ความรับผิดชอบต่อนักเรียนมีคะแนนการเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจ มีคะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนเต็มผ่านเกณฑ์ทุกกลุ่มการทำโครงงานของทุกกลุ่มมีคะแนนแต่ละด้านโดยภาพรวมคือ การวางแผนการทำงาน และการนำเสนอโครงงาน คิดเป็นร้อยละ 100 การสรุปผล คิดเป็นร้อยละ 95 การค้นหาข้อมูล และการดำเนินการ คิดเป็นร้อยละ 90 ดังที่ วลัยพานิช (2549, น. 114) , วัฒนา มัคคสมัน (2550 ,น. 38-39) กล่าวถึง การเรียนแบบโครงงานนำมาใช้ได้ดี โดยให้นักเรียนแสวงหาความรู้ในสถานที่ จริงทำให้เกิดความรู้อย่างเข้าใจ ได้ดี โดยการลงพื้นที่หรือศึกษาเรื่องที่ตนสงสัย สนใจ เพื่อให้ได้ข้อมูล คำตอบ อีกทั้งการทำโครงงานของนักเรียนนั้นต้องมีการรวมกลุ่มทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ได้ใช้สติปัญญาเพราะช่วยกันระดมสมองในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผลงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ครูมีบทบาทสำคัญมากต้องคอยให้คำปรึกษา อธิบาย แนะนำวิธีการทำโครงงานที่ ถูกต้องและต้องมีเวลาในการตรวจสอบความถูกต้องของโครงงาน หมั่นคอยสังเกตการทำงานร่วมกัน การนำเสนอ การวางแผนจนผลงานผ่านและมีคุณภาพและสุนทรีย์ สนิทพานนท์ (2550 : 56-57) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานว่าเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วม ได้ปฏิบัติจริงคิดเอง ทำเองอย่างละเอียดรอบคอบ อย่างเป็นระบบ ผู้เรียนรู้จักแสวงหาข้อมูล สร้างองค์ความรู้และสรุปความรู้ได้ด้วยตนเองมีทักษะในการแก้ปัญหา ในกระบวนการทำงาน ในการเคลื่อนไหวทางกาย ได้ฝึกกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ฝึกความเป็นประชาธิปไตยรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีเหตุผลยอมรับ ในความรู้ความสามารถซึ่งกันและกัน ได้ฝึกลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน เช่นการสังเกตจดบันทึก ข้อมูล เก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ รับผิดชอบ เชื่อตรง เอาใจใส่ ขยันหมั่นเพียรในการทำงานรู้จักทำงานอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างมีแผน ใช้เวลาว่างเป็นประโยชน์ เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถนำความรู้ ความคิด แนวทางที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตหรือในสถานการณ์อื่นได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรัญญา พักอยู่ (2560) เรื่องการพัฒนาการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมโดยใช้โครงงาน (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์) ของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทุกกลุ่มมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.42-3.56

ตอนที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม ศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 16.245$, $Sig. = .000$) จากคะแนนดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้โดยการเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจ ก่อนที่นักเรียนจะเริ่มทำโครงการทุกครั้งนักเรียนต้องเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นคำถามที่จะนำไปใช้ เมื่อทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงทำให้คะแนนหลังเรียนสูงขึ้น คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 9.87 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน 15.73 สอดคล้องกับงานวิจัยของปภัสสร ไพบูลย์จิตพิรัชย์ (2553) ศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนพณิชการแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี พบว่านักเรียนระดับชั้นปวช.ปีที่ 1-3 มีความเป็นพลเมืองดีในระดับสูงปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนอันได้แก่ เพศ สาขาที่ศึกษาและผลการเรียนที่แตกต่างกันมีความเป็นพลเมืองดีที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ รังคิมา ชูเทียน (2557) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน วิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบุญคุ้มราษฎร์บำรุง จังหวัดปทุมธานี จำนวน 30 คน ปีการศึกษา 2557 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 8.20 และมีค่า S.D. เท่ากับ 0.40 ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 16.17 มีค่า S.D. เท่ากับ 1.49 มีค่า $t - test$ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 3.77 ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรัญญา พักอยู่ (2560) การพัฒนาการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมโดยใช้โครงงาน (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t = 17.16^*$, $sig = .000$)

ตอนที่ 4 ผลศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, $S.D. = 0.49$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านผู้สอน และ ด้านผู้เรียน ($\bar{X} = 3.67$, $S.D. = 0.47$) ด้านบรรยากาศ ($\bar{X} = 3.54$, $S.D. = 0.50$) และด้านการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานสำรวจ ($\bar{X} = 3.48$, $S.D. = 0.50$) ตามลำดับ ด้านผู้สอน ได้แก่ ครูผู้สอนมีวิธีการกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจเรื่องที่ทำ และครูผู้สอนติดตามการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน ครูผู้สอนติดตามการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน และครูผู้สอนให้คำแนะนำกับนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้านผู้เรียน ได้แก่ นักเรียนมีความสุขในการเรียน มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอีกแบบหนึ่ง มีความเข้าใจในการเรียนแบบโครงงานสำรวจ เรื่องที่นักเรียนได้ทำนั้นมีประโยชน์ต่อนักเรียน และมีส่วนร่วมในการทำงานกับเพื่อน ด้านบรรยากาศ ได้แก่ ได้เรียนรู้นอก

ห้องเรียนและสนุกกับการเรียน การเรียนรู้แตกต่างจากการเรียนปกติ การเรียนรู้แตกต่างจากการเรียนปกติ ด้านการจัดการเรียนรู้แบบโครงการสำรวจ ได้แก่ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีความเข้าใจในเนื้อหาของโครงการที่ทำ สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ สามารถสรุปและนำเสนอโครงการได้ เรื่องที่นำมาให้ผู้เรียนช่วยทำให้การเรียนรู้ ดังที่ กิตติธัช อิมวัฒน์กุล, (2553 ,น. 8) กล่าวถึง ลักษณะความพึงพอใจ ความพึงพอใจเกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์หนึ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ผ่านการแสดงอารมณ์และความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นความรู้สึกชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผันแปรได้ตามปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของบุคคลในแต่ละสถานการณ์นอกจากนี้ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่แสดงออกมาในระดับมากน้อยได้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของการประเมินสิ่งที่ได้รับจริงกับสิ่งที่คาดหวังไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รังคิมา ซูเทียน (2557) เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐานวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบุญคุ้มราษฎร์บำรุง จังหวัดปทุมธานี จำนวน 30 คน ปีการศึกษา 2557 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศหลังใช้การเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรัญญา พักอยู่ (2560) เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมโดยใช้โครงการ (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์)โดยใช้โครงการภาพโดยรวมความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.65 , S.D. = 0.49)

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

นักเรียนได้เกิดการค้นพบการเรียนรู้แบบใหม่ในสิ่งที่นักเรียนไม่เคยได้เรียนรู้และเกิดความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันในกลุ่ม นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นกันในกลุ่ม ได้แบ่งหน้าที่การรับผิดชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มเดียวกันและกลุ่มอื่น ทำให้นักเรียนทุกคนมีพัฒนาการในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นและกิจกรรมแต่ละครั้งนักเรียนได้ทำ นักเรียนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและมีความสุขสนุกสนานในการเรียน ผลที่เห็นได้ชัดคือ นักเรียนเรียนรู้เรื่องการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย โดยการเรียนรู้แบบโครงการซึ่งมีผู้ปกครองเป็นตัวแบบ และนักเรียนสามารถทำโครงการแบบสำรวจได้ในครั้งต่อมา เพราะมีขั้นตอนของการฝึกฝนที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1) การทำโครงการสำรวจนั้น ครูต้องอธิบายสำหรับงานที่ต้องไปปฏิบัติเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องที่จะต้องทำ โดยเฉพาะเรื่องที่ค้นคว้า ครูอาจต้องติดตามทุกกลุ่มอย่าง

ใกล้ชิด เพื่อให้ข้อเสนอแนะ เพราะบางเรื่องเป็นเรื่องที่นักเรียนไม่เคยเรียนรู้หรือมีประสบการณ์มาก่อน เช่นเรื่องคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย

2) สำหรับการทำให้โครงการ ครูต้องตามการปฏิบัติงานของนักเรียน อย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นเรียนรู้นอกชั้นเรียน คอยติดตามการทำงานกลุ่มของนักเรียนแต่ละกลุ่มและอาจต้องให้คำแนะนำในบางเรื่องโดยเฉพาะการทำงานครั้งแรกของนักเรียน และต้องติดตามอย่างต่อเนื่องหรือแบบสุ่มในครั้งต่อไปที่ให้นักเรียนทำนอกชั้นเรียน หรือหาครูผู้ช่วยเพื่อติดตามงานได้อย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบโครงการสำรวจกับการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย

2) ควรใช้แบบโครงการบูรณาการกับวิชาอื่นได้ เช่นวิชา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภูมิศาสตร์ หรือศิลปะ เป็นต้น

บรรณานุกรม

กมลวรรณ คารมปราษฎ์ คล้ายแก้ว. (2557). *บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย*. วารสารพฤติกรรมการศึกษา, 20(1), 1-18

กรมวิชาการ. (2544). *การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่สุดตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการ.

กิตติธัช อิมวัฒน์กุล. (2553). *ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโนนไทยจังหวัดนครราชสีมา*. โครงการหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิศวกรรมโยธา, สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี. (2554). *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี*. พ.ศ. 2553-2561. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

จันทนา บุญญานูวัตร์. (2549). *องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต (การวัดผลการศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ปริญญา เทวานนฤมิตรกุล. (2555) *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

- ประภัสสร ไพบูลย์รัฐดิพรชัย. (2553). การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนพณิชยการ บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการ ภาครัฐและเอกชน) มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วารกรณ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. ค้นเมื่อ วันที่ 19 มกราคม 2561. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22720&Key=hotnews>
- วลัย พานิช. (2549). การใช้แผนผังกราฟิก ใน ประมวล บทความกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐาน การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา มัคคสมัน. 2550. การสอนแบบโครงงาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุนทรลีสินธพานนท์. (2550). การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เอกลักษณ์ธนเจริญพิศาล. (2554). ความตระหนักและ การยอมรับการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) มาใช้ในองค์การ ภาครัฐ : ศึกษากรณีสำนักงานนโยบาย และแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหา บัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะ พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบัน บัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์).
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Ausubel, D.P. (1963). *The Psychology of Meaningful Verbal Learning*. New York : Gruner and Stratton